

**ХАРАКТЕРИСТИКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА
В ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ АПК**

Д. Г. Черевко, к.е.н., доцент

О. А. Сікора, к.е.н., доцент

Г. Б. Іваницька, к.е.н., доцент

Львівський національний аграрний університет

У статті представлено основні результати дослідження сутності і місця конкурентоспроможності підприємства в системі характеристик його економічного стану з врахуванням особливостей господарювання в молокопереробному секторі аграрної економіки.

Ключові слова: економічний стан, конкурентоспроможність, підприємство, ефективність, виробництво.

Постановка проблеми. В економічній літературі серед комплексу актуальних проблем розвитку аграрної економіки за обсягом досліджень та кількістю публікацій досить вагоме місце займає висвітлення результатів вивчення можливостей дальшого розвитку підприємств на основі аналізу та оцінок їх потенціалу, сукупність яких визначає загальний економічний стан цих підприємств. Проте ця сукупність включає настільки велику кількість таких характеристик, що формування однозначної оцінки економічного стану підприємства, особливо у аграрному секторі економіки, є досить складною проблемою, вирішення якої потребує усестороннього теоретичного обґрунтування методики його здійснення та її практичної адаптації до конкретних реальних умов у відповідності із їх особливостями. Серед комплексу питань, вирішення яких може сприяти розв'язанню вказаної загальної проблеми оцінки економічного стану підприємства, особливої уваги заслуговує дослідження сутності поняття економічного стану підприємства та сутності основних його складових, і в першу чергу – рівня конкурентоспроможності цього підприємства на ринку відповідної продукції.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Багатогранність категорії конкурентоспроможності підприємства зумовлює значну увагу до неї зі сторони вчених-економістів. Однак результатів вивчення проблем конкурентоспроможності підприємства як однієї із характеристик його загального економічного стану, особливо у молокопродуктовому підкомплексі АПК, у доступній для аналізу економічній літературі практично не зустрічається.

Досить значна увага таких вчених-економістів, як В.Герасимчук, Є.Борщук, Т.Ковальчук, П.Макаренко, Н.Проценко, П.Саблук та інших приділяється питанням фінансово-економічної стійкості підприємств. Важливі результати наукового характеру щодо ефективності функціонування аграрних підприємств містяться у працях таких відомих вчених як В.Андрійчук, С.Дем'яненко, В.Месель-Веселяк, О.Онищенко, Б.Пасхавер, П.Саблук, Г.Черевко, В.Юрчишин та інших. Проблеми підвищення конкурентоспроможності підприємств у сучасних умовах приділяють

значну увагу такі вчені-економісти як Г.Азоев, Р.Глібов, С.Кваша, М.Малік, Р.Фатхутдинов, С.Шевельова та інші. Серед молодих науковців-економістів, що досліджують окремі моменти конкурентоспроможності підприємств та їх продукції, варто звернути увагу на таких як Н.Дмитренко, О.Драган, А.Железняк, Р.Олексенко, О.Селезньова, І.Цимбалюк та низку інших. Тобто, асортимент результатів досліджень окремих аспектів економічного стану підприємств, в т.ч. і у молокопродуктовому підкомплексі, є досить широкий, однак результати системних досліджень сутності економічного стану підприємства як його комплексної характеристики в економічній літературі практично відсутні. Динамічна зміна умов господарювання за членства України в СОТ та ще й в період загострення економічної кризи вимагає поглиблення і розширення досліджень оптимізації економічної поведінки підприємств молокопродуктового підкомплексу з метою підвищення рівня їх конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках, що у значній мірі, з одного боку, визначається економічним станом цих підприємств, а з другого – в не меншій мірі – сприяє зміцненню цього економічного стану як запоруки ефективного розвитку вітчизняної аграрної економіки.

Методи дослідження та матеріали. Важливою умовою наукового розуміння економічної дійсності є пізнання причинно-наслідкових зв'язків, що існують в розвитку того чи іншого явища, оскільки це дає змогу передбачити і цілеспрямовано змінювати економічні явища. А висновки щодо причинно-наслідкових зв'язків в економіці можуть вважатися науковими, якщо вони обґрунтовані економічними чинниками і базуються на масових даних. Саме такий методологічний підхід до вивчення проблеми конкурентоспроможності підприємств може дати змогу одержати в достатній мірі науково обґрунтовані та достовірні результати і висновки стосовно основних шляхів дальшого розвитку цих процесів у дослідженому регіоні, а також правильно оцінити конкретні моменти цього розвитку.

Основним методом проведеного дослідження був монографічний, що дозволило досить детально вивчити публікації вчених, які займа-

лись зазначеними проблемами. Ці публікації і становили основне джерело матеріалів, використаних у проведеному дослідженні. В значній мірі цьому сприяла і єдність історичного та логічного методів у проведених наукових економічних дослідженнях, а також метод абстрактно-логічного порівняльного аналізу. Достатньо повно використано також результати власних спостережень і аналітичних роздумів та проведених автором обстежень окремих молокопереробних підприємств.

Постановка задачі. Завданням даної статті є представлення результатів досліджень автора можливостей формування підходів до розробки методики вираження сутності поняття економічного стану підприємства продуктового підкомплексу АПК та методики його аналізу через призму оцінок його органічних складових.

Виклад основних результатів дослідження. Очевидно, що для того, щоб визначити місце конкурентоспроможності підприємства серед інших характеристик його економічного стану доцільно вивчити сутність кожної із цих характеристик. Результати емпіричного аналізу проблеми дають підстави дійти висновку про те, що на вищому щаблі загальної піраміди цих характеристик доцільно проаналізувати такі з них, як сама конкурентоспроможність підприємства, ефективність його функціонування, економічна (чи фінансово-економічна стійкість) та загальний економічний стан підприємства.

Конкурентоспроможність підприємства – складне і багатогранне поняття, що залежить від рівня конкурентоспроможності кожного складового елемента, вплив яких на загальну величину є інтегральним і неоднозначним, тому удосконалення лише одного елемента виробничого потенціалу не може привести до суттєвого підвищення конкурентоспроможності підприємства [10, с.66].

На думку О.Драган, для оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємств доцільно застосовувати метод, заснований на теорії ефективної конкуренції, за яким найбільш конкурентоспроможним є підприємство, де найкращим чином організована робота всіх служб і підрозділів [5, с.19]. Однак, організація роботи на підприємстві за своєю суттю є не показником, а чинником, що може впливати на рівень конкурентоспроможності підприємства. У визначенні І.Должанського та Т.Загорної конкурентоспроможність підприємства трактується як його «здатність виробляти й реалізовувати швидко, дешево, якісно, продавати в достатній кількості, при високому технологічному рівні обслуговування» та як «можливість ефективно розпоряджатись власними й позиковими ресурсами в умовах конкурентного ринку» [3, с.28]. Проте, на сьогодні, ринку іншого, крім конкурентного, в практиці господарювання у розвинутих (і навіть на дуже!) країнах практично не буває. Та й при визначенні рівня конкурентоспроможності підприємства мова повинна йти не про те, як виробляється

продукція, а швидше про те, як її реалізація сприяє утриманню підприємства на ринку. При цьому чинники, що цьому сприяють, не обов'язково, а може і недоцільно експонувати у дефініції поняття.. як це робить, наприклад, Н.Дмитренко, визначаючи конкурентоспроможність підприємства як узагальнюючу категорію, що характеризує здатність досягти цільових ринкових позицій з відповідною кількістю працівників (у випадку малого підприємства – до 50 чол.) та забезпечується виробництвом комерційно-перспективної продукції і ефективною діловою стратегією [2, с.6]. Тому більш адекватним реальній суті є визначення конкурентоспроможності підприємства С.Шевельовою як «здатності підприємства підтримувати стійкі позиції на ринку, функціонувати прибутково, бути привабливим для інвесторів, заслужити добрий імідж (образ) серед споживачів та різноманітних суб'єктів господарювання» [16, с.21].

Згідно функціонального підходу до дослідження конкурентоспроможності підприємства, її рівень залежить від рівня організації роботи всіх підрозділів і служб, а ефективність діяльності останніх визначається ефективністю використання ресурсів підприємства, тобто, конкурентоспроможність підприємства є функцією всіх його внутрішніх ресурсів [6, с.132]. Тобто, забезпечення конкурентоспроможності підприємства залежить від багатьох факторів зовнішнього та внутрішнього характеру, що зумовлює необхідність використання системного підходу у дослідженні їх впливу [14, с.132].

Конкурентоспроможність підприємства може розглядатись як його «здатність успішно вести змагання і вигравати в ньому» [15, с.13]. Стосовно до сфери економіки деякі автори розуміють конкурентоспроможність як «...володіння властивостями, що створюють переваги для суб'єктів економічного змагання» [12, с.48]. Конкурентоспроможність підприємства може оцінюватись шляхом співставлення конкретних позицій декількох підприємств на одному і тому ж ринку за такими параметрами як: технологія, розподільча здатність обладнання, знання та практичний досвід персоналу, система управління, маркетингова політика, імідж та комунікації. Характеризує конкурентостійкість підприємства і можливість його адаптації до зміни умов конкуренції. Мова йде про комплекс інтелектуальних, техніко-технологічних та організаційно-економічних характеристики, які визначають успіх підприємства на ринку [13, с.297].

На підставі аналізу змісту наведених та інших підходів до визначення суті конкурентоспроможності підприємства, враховуючи також досить раціональну думку з приводу того, що «конкурентоспроможність об'єкту господарювання виражає його здатність» [8, с.40], а також те, що «конкурентоспроможність ... може бути визначена тільки в результаті порівняння» [7, с.101]. можна сформу-

вати власне її розуміння як економічної категорії, що виражає економічні відносини між підприємствами з приводу їх здатності до стабільного позиціонування себе на ринку відповідної продукції завдяки конкурентним перевагам по відношенню до своїх конкурентів. А рівень конкурентоспроможності кожного конкретного підприємства є дискретною характеристикою цієї якості підприємства на кожний конкретний момент часу його функціонування. Можна погодитись із твердженням про те, що конкурентоспроможність підприємства має еволюційну природу [9, с.17], оскільки чинники, що обумовлюють її рівень, постійно змінюються. Але не можна погодитись із існуючою думкою про те, що таку ж еволюційну природу має саме цей фактичний рівень конкурентоспроможності. У кожний конкретний момент часу він може бути або більший, або менший, характеризуючи або вищу, або нижчу конкурентоспроможність даного підприємства.

Оскільки конкурентоспроможність продукції є характеристикою багатогранною і рівень конкурентоспроможності продукції залежить від цілої низки чинників різного порядку, аналіз конкурентоспроможності продукції певного виду якогось конкретного підприємства потребує виваженого системного підходу із розробкою відповідної послідовності його проведення на основі відпрацьованих і логічно розміщених алгоритмів.

Вихідним пунктом аналізу конкурентоспроможності є ідентифікація її об'єкту, яким може бути товар (продукція), підприємство (фірма), галузь, виробництво, країна, оскільки поняття конкурентоздатності безпосередньо пов'язане з передбачуваним об'єктом і в такому контексті не може трактуватися однозначно. Ієрархія об'єктів конкурентоспроможності логічно може мати наступний вигляд:

- конкурентоспроможність товару (послуги), (продукції);
- конкурентоспроможність підприємства;
- конкурентоспроможність галузі (виробництва);
- конкурентоспроможність країни.

Логічним було б також виділити як чинники вищенаведених рівнів конкурентоспроможності такі її види як конкурентоспроможність персоналу, конкурентоспроможність техніки, конкурентоспроможність організації виробництва і менеджменту, та конкурентоспроможність технології.

І.З.Должанський та Г.О.Загорна, а також деякі інші дослідники виокремлюють, крім названих, ще такі рівні конкурентоспроможності як конкурентоспроможність націй та конкурентоспроможність економіки [3, с.26], що, на нашу думку, має певні підстави для акцептації, але у випадку аналізу економічного стану переробного підприємства сфери АПК доцільнішою для використання є, все-таки, наведена чотирирівнева ієрархія.

Справедливою є думка з приводу того, що

«сформовані конкурентні переваги фірми є результатом реалізації потенціальних можливостей, досягнутих у процесі її ефективної діяльності», тобто, що основою конкурентоспроможності підприємства є його ефективне функціонування, яке базується на ефективному використанні його ресурсів [9, с.17]. Отже, в залежності від того, наскільки високою є ефективність функціонування підприємства (яку в такому контексті проблеми краще розглядати як соціально-економічну), в значній мірі залежить і міцність конкурентної позиції даного підприємства на ринку, тобто – його конкурентоспроможність на даний момент, що на ринку проявляється у його конкурентній позиції.

Однією з важливих характеристик функціонування будь-якої системи, в т.ч. і економічної, що проявляється у спроможності системи зберігати свою структуру і характер функціонування навіть під впливом змін зовнішніх навантажень, є фінансово-економічна стійкість підприємства. Вона є реакцією системи на несприятливий зовнішній вплив, який у певних межах може бути компенсований еволюційним шляхом чи задіяними ресурсами з метою підтримки сформованої системної структури [1, с.62]. «Економічна стійкість підприємств... є необхідною умовою його функціонування, оскільки відображає його здатність стабільно розвиватись шляхом оптимального маневрування виробничими ресурсами» [11, с.28]. Якщо розглядати сільськогосподарське підприємство як систему, то, виходячи з того, що «стійкість системи є здатністю динамічної системи підтримувати намічений режим функціонування, незважаючи на впливаючі на неї зовнішні збурення» [11, с.29], під фінансово-економічною стійкістю сільськогосподарських підприємств можна також розуміти їх здатність у процесі свого функціонування зберігати рівновагу (або стійкість!) своїх підсистем,

А з цього можна зробити висновок, що рівень внутрішньої фінансово-економічної стійкості підприємства в значній мірі визначає його економічний стан. Таким чином, *економічний стан підприємства* є його комплексною характеристикою на певний момент часу, яка часово відображає його здатність здійснювати виробничий процес та його фінансове забезпечення як цілісного структурного організаційно-господарського утворення на хоча б мінімально необхідному рівні ефективності цього процесу. Міцний економічний стан підприємства є однією з його можливих конкурентних переваг і, тим самим, потужних запорук його конкурентоспроможності, ефективність використання яких є особливо високою в умовах загальної економічної кризи. Тобто, якщо економічний стан сільськогосподарського підприємства має чітко інтравертний характер, то його конкурентоспроможність є категорією чітко екстравертною, хоча й визначається у значній мірі внутрішніми чинниками. Інакше кажучи, рівень конкурентоспроможності аграрного підприємства у вирі-

шальній мірі визначається співвідношенням рівня міцності його економічного стану («запасу міцності») з потужністю впливу зміни зовнішніх умов його функціонування.

Конкурентоспроможність же підприємства є дещо по-іншому орієнтованою категорією, яка відображає здатність підприємства утримувати

свою позицію на ринку відповідної продукції, забезпечуючи тим самим можливість здійснення ефективного виробничого процесу даної продукції, рівень ефективності якого, одночасно, сприяє формуванню необхідного рівня конкурентоспроможності підприємства (рис.).

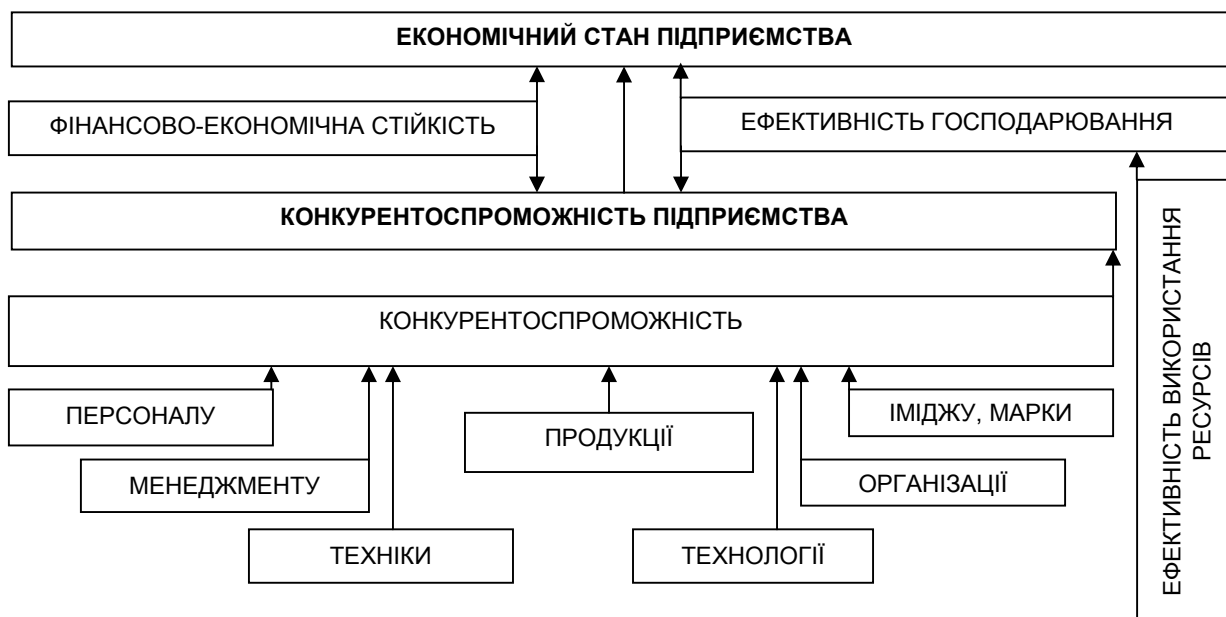

Рис. Місце конкурентоспроможності підприємства в системі характеристик його економічного стану

На сьогодні існує велика кількість методик оцінки конкурентоспроможності підприємства, як відносно простих, так і набагато складніших, що вимагають від підприємства відповідних витрат та рівня професіоналізму персоналу. Проте, в доступній літературі можна знайти набагато менше методик оцінки рівня конкурентоспроможності саме продукції конкретного підприємства. Ці поняття, звичайно, тісно зв'язані між собою, проте не є ідентичними, оскільки конкурентоспроможність продукції власне і є базовим об'єктом цієї характеристики, кількісне значення якої у вирішальній мірі формує конкурентоспроможність наступних рівнів.

Оцінка рівня конкурентоспроможності конкретної продукції в ринкових умовах може бути різного виду. Це може бути:

- конкурентоспроможність певного виду продукції відносно інших видів продукції відповідного призначення (молокопродуктів відносно м'ясних чи хлібних продуктів або овочів в силу їх різних корисних для здоров'я людини властивостей);
- конкурентоспроможність певного виду продукції відносно субституційних чи комплементарних її видів (масла відносно маргарину тощо);
- конкурентоспроможність певного виду продукції від різних виробників.

Оцінка останнього виду конкурентоспроможності має найбільш яскраво виражене практичне значення, оскільки формує конкурентос-

проможність конкретного підприємства на ринку продукції.

В процесі здійснення дослідження на предмет обґрунтування оцінки конкурентоспроможності продукції конкретного підприємства слід враховувати відносний характер цього поняття: конкурентоспроможність продукції можна визначити тільки за допомогою порівняння з продукцією-аналогом; кожний покупець має свій критерій оцінки певної продукції, який узгоджений з конкретним ринком і певним часом продажу.

Логічно припустити, що в процесі оцінки рівня конкурентоспроможності продукції, потрібно враховувати два аспекти, які впливають на вибір конкретного товару покупцем. Перший - це корисний ефект (якість + сервіс), який отримує споживач, купуючи товар. Другий - витрати, пов'язані з придбанням та експлуатацією товару. Чим більший корисний ефект і менші витрати, тим конкурентоспроможнішим для споживача є товар.

Усі параметри, що визначають рівень конкурентоспроможності продукції, можна розділити на три групи: нормативні, технічні, економічні. Нормативні параметри відповідають діючим у країні нормам, стандартам і законодавству. Технічні параметри конкурентоспроможності включають їх кілька груп: класифікаційні; функціональні; показники технологічності, надійності, довговічності; ергономічні; естетичні; екологічні; показники безпеки. Економічні параметри визначаються саме ціною споживання даної продукції, що

включає ціну товару та витрати, пов'язані із його експлуатацією.

Таким чином, конкурентоспроможність - це характеристика товару, яка відображає його відмінність від товару-конкурента як за мірою відповідності конкретної потреби, так і за витратами на її задоволення. З цього випливає, що конкурентоспроможність формується сукупністю тих якісних і вартісних особливостей товару, які враховуються покупцями згідно з їх безпосередньою значущістю для задоволення потреб, а також витрат на придбання і споживання цього товару. При цьому серед товарів аналогічного призначення більшою конкурентоспроможністю володіє той, який характеризується властивостями, що забезпечують найвищий корисний ефект по відношенню до сумарних витрат споживання. Тому методика здійснення оцінки конкурентоспроможності певного виду продукції повинна здійснюватись із обов'язковим врахуванням особливостей як цієї характеристики продукції і особливостей самої продукції певного виду, так і специфіки потенційного контингенту її споживачів. Основними етапами процесу здійснення цієї оцінки є підготовчий, основний та узагальнюючий, які містять відповідні алгоритми їх проведення.

На прикладі молокопродуктового підкомплексу АПК можна побачити, що окремі з цих конкурентоформуючих чинників можуть бути по формі однакові, однак за змістом – зовсім різні. Якщо на рівні усіх трьох сфер цього підкомплексу – виробництва засобів виробництва, сільськогосподарських підприємств як виробників сировини (молока) та підприємств сфери переробки сировини і виробництва кінцевої продукції - форма одного із таких чинників може бути однаковою, наприклад, якщо мова йде про якість – ця характеристика є завжди обов'язковою при формуванні конкурентоспроможності продукції, і, відповідно, підприємства, як потужний неціновий чинник її рівня, то зміст цього чинника на рівні підприємства кожної із розглянутих сфер підкомплексу є дещо відмінним. Якісні показники продукції машинобудування, якість молока і якість кожного виду широкого асортименту продукції, що виробляється підприємствами сфери переробки молокосировини включають зовсім різні набори параметрів, які повинні бути витримані у відповідності із існуючими стандартами якості.

Це ж стосується, наприклад, якості персоналу підприємства – у кожній сфері підкомплексу вимоги до цього чинника формування рівня конкурентоспроможності є різні, в силу хоча б відмінностей у характері технологічних операцій, специфіки продукції, інтенсивності та сезонності праці, рівні кваліфікації, рівні механізації технологічних процесів тощо.

Аналогічні галузеві відмінності можна побачити і на прикладі такого чинника конкурентоспроможності підприємства, як екологічність (чи екологічна безпека) продукції чи технологічних процесів

її виробництва.

При цьому, звичайно, можна виокремити конкурентоформуючі чинники, що мають і більш загальний характер. До таких можна віднести, в першу чергу, ціну продукції (якщо не зважати на цілком об'єктивні цінові відмінності за видами продукції), умови постачання (доставки) і платежів, рівень основного і додаткового (супутнього) сервісу, рівень розвитку та інноваційності маркетингу тощо.

Виявлення зазначених і подібних галузевих особливостей у формуванні рівня конкурентоспроможності підприємства має як теоретико-методологічне, так і чисто практичне значення. З позицій теорії і методології важливим є апріорне окреслення системи чинників та їх характеристик, що формують рівень конкурентоспроможності того чи іншого підприємства з метою їх класифікації і системного та структурного вивчення в процесі визначення можливостей управління ними в цілях розробки підходів до обґрунтування рекомендацій з підвищення соціально-економічної ефективності функціонування кожного підприємства.

Чисто практичні аспекти ідентифікації відмінностей у змісті однорідних чинників конкурентоспроможності підприємств різних галузей полягають у можливості їх врахування в процесі практичного менеджменту використання ресурсів цих підприємств та ефективності технологій, що в них застосовуються, в контексті забезпечення раціонального використання фінансів, трудового потенціалу, формування інвестиційної привабливості підприємства та його конкурентних переваг в цілому.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Економічний стан підприємства є його комплексною динамічною характеристикою, що визначається сукупним впливом на неї таких його характеристик, як конкурентоспроможність підприємства, його фінансово-економічна стійкість та ефективність функціонування.

Конкурентоспроможність підприємства - економічна категорія, що виражає економічні відносини між підприємствами з приводу їх здатності до стабільного позиціонування себе на ринку відповідної продукції завдяки конкурентним перевагам по відношенню до своїх конкурентів, забезпечуючи тим самим можливість здійснення ефективного виробничого процесу даної продукції, рівень ефективності якого, одночасно, сприяє формуванню необхідного рівня конкурентоспроможності підприємства.

Чинниками першого порядку, що формують рівень конкурентоспроможності підприємства, є конкурентоспроможність його персоналу, менеджменту, техніки, технології, організації праці та виробничого процесу і, саме основне, - конкурентоспроможність його продукції, яка, у свою чергу, визначається витратами на її виробництво, ціною

реалізації і, відповідно, її якістю та умовами реалізації і відповідним супроводом.

Специфіка окремих галузей економіки, особливо у агропромисловому комплексі, визначає певні особливості у сутності економічного стану підприємств, чинників, що його формують, та логіки і послідовності здійснення аналізу цього стану.

На найближчу перспективу у дослідженні

конкурентоспроможності підприємства у системі інших характеристик його економічного стану є визначення та вивчення основних чинників, що стосуються формування рівнів кількісного значення цих характеристик з тим, що знайти точки перетину дії цих чинників, їх діалектичний взаємозв'язок та можливості управління ними з метою регулювання їх функціонального впливу на економіку підприємства та добробут його працівників.

Список використаної літератури:

1. Борщук Є.М. Ринкові механізми економіки стійкого розвитку.// Регіональна економіка. - 2007.- №1.- С.62-71.
2. Дмитренко Н.М. Конкурентоспроможність переробних підприємств малого бізнесу в АПК: автореферат дис...канд. ек. наук. - Дніпропетровськ: ДДАУ.- 2008.- 20 с.
3. Должанський І.З., Загорна Т.О Конкурентоспроможність підприємства. – К.: Центр навчальної літератури, 2006.- 384 с.
4. Драган О.І. Організаційно-методологічне забезпечення конкурентоспроможності підприємств м'ясної промисловості України: проблеми теорії і практики. – К.: Національний університет харчових технологій, 2007.- 251 с.
5. Драган О.І. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теоретичні аспекти. Монографія. –К.: ДАККІМ, 2006.- 144 с.
6. Капітанець Ю.М. Методологія оцінки конкурентоспроможності підприємства // Вісник Прикарпатського університету. Економіка. Випуск 5.- 2007.- С.131-134.
7. Кваша С.М., Голомша Н.Є. Конкурентоспроможність вітчизняної сільськогосподарської продукції на світовому аграрному ринку // Економіка АПК.- 2006.- №5.- С.99-104.
8. Корецький Б.М. Засади побудови алгоритму методики оцінки конкурентної позиції суб'єкта господарювання у транзитивній економіці // Інвестиції: практика та досвід. - 2008.- №5.- С.39-44.
9. Криклій А.С., Лютий І.О., Юрчук О.М. Конкурентоспроможність і ефективність як критерії економічної спроможності банків на ринку фінансових послуг// Економіка та держава. - 2008.- №11.- С.16-19.
10. Мікроекономіка і макроекономіка: Підруч. для студентів екон. спец. закл. освіти. У 2 ч. / С.Будаговська, О.Кілієвич, І. Луніна та ін.; За заг. Ред. С.Будаговської. - К.: Основи, 1998.- 518 с.
11. Мохонько Г.А. Теоретичні підходи до визначення економічної стійкості підприємств видавничо-поліграфічної галузі // Інвестиції: практика та досвід. - 2008.- №23.- С.28-31.
12. Олексенко Р.І. Методичні підходи щодо формування конкурентноздатності продукції // Економіка та держава // 2007.- №5.- С.48-50.
13. Подпрятів Г.І., Войцехівський В.І., Мацейко Л.М., Рожко В.І.. Основи стандартизації управління якістю та сертифікація продукції рослинництва.: Навч. посібник. 2-е видання, перероблене і доповнене. - Київ: Арістей, 2006.- 620 с.
14. Селезньова О.В. Методологічні засади оцінки конкурентоспроможності підприємства // Економіка та держава. - 2007.- №6. - С.31-33.
15. Хайек Ф. Конкуренція как процедура открытия // Вопросы философии.- 1989.- №12.- С.6-14.
16. Шевельова С.О. Конкурентоспроможність молочного підкомплексу Монографія.- Тернопіль: Збруч, 2001.- 408 с.

Черевко Д.Г., Сикора О.А., Иванецкая Г.Б. ХАРАКТЕРИСТИКА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ В ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИСТЕМЕ АПК

В статье представлены основные результаты исследования сути и места конкурентоспособности предприятия в системе характеристик его экономического состояния с учетом особенностей деятельности в молокоперерабатывающем секторе экономики АПК.

Ключевые слова: *экономическое состояние, конкурентоспособность, предприятие, эффективность, производство.*

Cherevko D.G., Sikora O.A., Ivanicka G.B. COMPETITIVENESS OF ENTERPRISE IN THE SYSTEM OF ITS ECONOMICAL STATE CHARACTERISTIC IN AGRARIAN ECONOMY SECTOR

The main results of investigation of enterprise competitiveness essence and place in the system of its economical state characteristic with specific features of economical activity in milkprocessing sector of agrarian economy taking into account are presented in this article.

Keywords: *economical state, competitiveness, enterprise, efficiency, production.*

Дата надходження до редакції: 21.04.2015 р.

Рецензент: д.е.н., професор Михайлова Л.І.

МЕХАНІЗМИ ТРАНСФЕРУ РИЗИКІВ В МЕНЕДЖМЕНТІ РІЗНИХ ЗА МАСШТАБАМИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Н. О. Бірченко, здобувач, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

Обґрунтовано концептуальні засади побудови та функціонування механізму раціонального управління ризиками аграрних підприємств з урахуванням гнучкості виробництва в них та параметрів їх чутливості до змін зовнішнього середовища на основі пріоритетного використання страхових інструментів захисту економічних результатів у поєднанні з компенсаторними заходами державної підтримки в контексті підвищення економічної ефективності діяльності вказаної категорії підприємств.

Ключові слова: економіка, аграрні підприємства, управління ризиками

Постановка проблеми. Підвищення економічної ефективності виробничо-господарської діяльності аграрних підприємств є запорукою стабілізації розвитку аграрного сектора національної економіки. Структура вітчизняного аграрного виробництва, його дискретність та характер вирішення питань імплементації відносин власності, а також розмаїття організаційно-правових форм ведення бізнесу зумовили викривлення в концентрації розміщеного у відповідних галузях капіталу. При цьому диференціація розмірів аграрних підприємств та масштабів їх виробництва, з одного боку, спрощують формування та реалізацію конкурентних переваг за рахунок більшої гнучкості управлінських та виробничих систем у малих та середніх підприємств, а з іншого боку, значно підвищують ризикованість виробничо-господарської діяльності через більшу чутливість зазначених систем до змін у зовнішньому середовищі. Це вимагає напрацювання специфічних підходів до управління ризиками. Вказані підходи мають ґрунтуватися на результатах всебічного теоретичного аналізу, методичного пророблення та прикладного опрацювання й оцінки результативності застосування інструментів ризик-менеджменту підприємств із виявленням найбільш дієвих елементів механізмів управління ризиками.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розгляду в наукових дослідженнях проблемних питань управління ризиками основної діяльності аграрних підприємств присвячені наукові праці Борисової В.А., Варанлія З.С., Дем'яненка М.Я., Фурмана В.М., Шпикуляка О.Г., Шолойко А.С. та багатьох інших [1-6]. Втім, не дивлячись на багатогранність розглянутих вказаними авторами питань ризик-менеджменту та імплементації його інструментарію аграрними підприємствами, значна кількість з них залишаються недостатньо вирішеними теоретично та методично обґрунтованими. Зокрема, це стосується питань побудови механізмів управління ризиками різних за масштабами аграрних підприємств.

Цілі статті. Метою даної публікації є обґрунтування теоретично-методичних засад та розробка практичних рекомендацій щодо фор-

мування механізмів управління ризиками виробничо-господарської діяльності аграрних підприємств, різних за своїми масштабами.

Виклад основного матеріалу. Узагальнення наукових поглядів на категорію ризик, дозволило виділити два принципово відмінних підходи до її тлумачення в економічній літературі, а саме: розгляд в якості ризику події, що є причиною невизначеності при прийнятті та імплементації рішень суб'єкта економічних відносин через непередбачуваність наслідків тієї чи іншої з обраних моделей поведінки, а також розгляд в якості ризику, власне, такої невизначеності. Обидва підходи мають право на життя та є джерелами численних теоретичних концепцій та прикладних алгоритмів управління ризиками підприємства, метою яких є елімінація останніх або зниження негативного впливу ризикових подій на результати діяльності суб'єкта економічних відносин. При цьому відмінність напрямів, шляхів та процедур вирішення проблемних питань ризик-менеджменту в межах зазначених підходів визначається пріоритетами суб'єктів. У межах першого підходу основні акценти в системі управління ризиками ставляться на зниження впливу наслідків настання ризикових подій, що зумовлюється неспроможністю суб'єкта значною мірою впливати на причини виникнення ризику. В межах другого підходу основним пріоритетом стає розробка та застосування заходів з уникнення ризику, тобто недопущення потрапляння суб'єкта в ситуації, за яких ризик практично може виникнути.

Розгляд особливостей діяльності різних за масштабами аграрних підприємств через призму зазначених підходів дозволив констатувати, що пріоритетним для них є підхід, орієнтований на розгляд ризику, як джерела невизначеності, адже характеристики зовнішнього середовища аграрних підприємств, а також значний вплив природних факторів на результативність їх основної діяльності унеможливають повне уникнення підприємствами ризикових ситуацій. Деякою мірою це стосуються малих та середніх аграрних підприємств, які поряд з формуванням конкурентних переваг за рахунок гнучкості, є досить вразливими через об'єктивне звуження